

UVODNA RIJEČ UREDNICE TEMATA

DOI: 10.15291/csi.4311

Okupivši četrnaest izabranih radova unutar zajedničkoga temata *Tijelo, identitet i emocije u hrvatskom i slavenskim jezicima, književnostima i kulturama*, naš je časopis ostvario svoj doprinos interdisciplinarnim istraživanjima emocija koja u sklopu „afektivnog obrata” posljednjih tridesetak godina sve više uključuju i književne znanstvenike, lingviste i kulturologe. Od rujna 2021. do rujna 2023. na Odjelu za kroatistiku Sveučilišta u Zadru izvodio se znanstvenoistraživački projekt *Tijelo, identitet i emocije u hrvatskoj i slavenskim književnostima 20. i 21. stoljeća* (TIEH 2021 IP.01.2021.09) i ovaj tematski broj dijelom predstavlja diseminaciju njegovih rezultata.

Radovi su podijeljeni u dvije cjeline, od kojih je prva usredotočena na ulogu književnosti u artikuliranju i konstruiranju emocija te na istraživanje terapijskih njezinih učinaka, dok se druga bavi lingvističkim istraživanjem emocija. Većina je uključenih znanstvenica i znanstvenika, mada u vrlo različitim teorijskim i metodološkim okvirima, emocije istraživala dovodeći ih u odnos s tijelom i identitetom pri čemu su se sa tri razmatrana fenomena poimala kao diskurzivna, odnosno kontekstualno i kulturalno konceptualizirana.

U inicijalnom radu temata „Terapijsko čitanje Matoševe pripovijetke *Camao*” Davor Piskač emocije promatra kao komunikacijski generaliziran medij koji može spojiti sustav književnosti i psihički sustav čitatelja. Razmatrajući odnos tijela, identiteta i emocija dovodi u vezu postupak simboličkog modeliranja u kognitivnoj terapiji s metaforama ugrađenima u narativni diskurs književnoga teksta obrazlažući zbog čega one mogu funkcionirati kao tzv. emocijske metafore koje izražavaju emocije kao koncepte. Nakon opsežnoga teorijskoga promišljanja iz prvoga dijela rada, u drugome dijelu pokazuje terapijsku primjenu svoga, u ranijim studijama već inaugurirana modela MED ciklusa na Matoševoj pripovijetci *Camao*.

Jasmina Vojvodić u drugom po redu radu, pod naslovom „Osmijeh – varljiva slika „unutarnjega čovjeka” (na primjeru romana *Sakupljač raja* E. Čižova)” primjenjuje Ètkindov psihopoetički model u emocionološkoj analizi suvremenoga ruskoga romana. Dokazuje da je facijalna ekspresija emocija – osmijeh – u predmetnom romanu kompleksni, metaforički znak unutar psihosocijalne karakterizacije lika Marine L'vovne i bitna sastavnica konstrukta njezina identiteta.

Vrlo zanimljivu i rijetko analiziranu problematiku konstruiranja i ekspresije emocija u esejistici predstavlja Tea Rogić Musa. U radu „Emocije u diskursu književnoga eseja: Olga Tokarczuk o romanu *Lutka* Bolesława Prusa” djelo se suvremene poljske književnice o Prusu analizira kao primjer emocionaliziranoga diskursa fikcionalizirane historiografske proze, hibridnoga i rubnoga esejističkoga žanra koji prisvaja značajke i fikcionalne proze i modernoga književnoznanstvenoga pisanja.

Na temelju teorije čitanja Rite Felski, koja posve ravnopravno tretira kognitivne i afektivne aspekte čitateljske reakcije na tekst, Luka Ostojić donosi kvalitativno istraživanje o pamćenju u književnosti u studiji „Nisi ubojica, ali gotovo ga možeš razumjeti”: prepoznavanje kod hrvatskih neprofesionalnih čitatelja u romanu *Zločin i kazna*”. Izbor predmetnoga romana argumentira, među ostalim, emocionalnom ambivalentnošću i etičkim nedoumicama glavnoga protagonista s kojima se može poistovjetiti širok krug čitatelja.

Daniel Mikulaco obrađuje Andrićevu novelu *Mustafa Madžar* kao primjer posttraumatske proze. Analizom simptomatologije PTSP-a i narativnih konstrukta emocija koje proživljava glavni protagonist pogođen poremećajem, autor je dokazao da se identitet Andrićeva protagonista gradi na temelju naracije o psihičkim posljedicama ratnih iskustava. Rad ostvaruje doprinos na planu istraživanja književnih naracija o traumi, odnosa traumatskog iskustva i identiteta te traumatskih naracija uopće, a produbljuje i spoznaje o žanrovskim aspektima Andrićeve proze.

U okviru istraživanja književnosti traume i reprezentacije traumatskog iskustva ostvaren je i rad Jelene Alfirević-Franić koja tematu doprinosi analizom suvremenog dramskoga teksta. U radu „Emocionalno tijelo silovane žene u Domovinskom ratu na primjeru drame *Slike Marijine* Lydije Scheuermann Hodak” primjenjuje teorijski koncept emocionalnoga tijela Dolores Martín-Moruno i Beatriz Pichel. U tom ključu istražuje postmodernističke dramske strategije u reprezentaciji ratne traume i njezina upisivanja u tijelo i identitet ženskih likova.

Paula Rem u radu „Komunikacija između čovjeka i prirode: tijelo i emocije u romanu *Pristanište* Darka Šeparovića” analizira procese interakcije između muškarca i žene, čovjeka i prirode, prirode i industrije usredotočujući se na odnos između ljudskog tijela i prirode. Subjektovo tijelo transformira se i dovodi u interakciju s prirodom kao rezultat emocionalnih stanja.

Slijedi nekoliko radova koji proučavaju poeziju. Oni su primjer kako je književno-kritički, stilistički ili poetički okvir istraživanja moguće produbiti i emociološkim pristupom. Sanja Balić i Tea-Tereza Vidović Schreiber u radu „Emocije, identitet(i) i tijelo u *snovljem jeziku* pjesnika Radovana Ivšića” definiraju diskurs ovoga marginaliziranoga pjesničkoga velikana pojmom „Ivšićeva *snovljega jezika*”. Argumentiraju

ga postojanjem specifične sintakse i morfologije te začudnošću pjesničkih slika, što je pjesniku omogućilo da autentično izrazi emocije, da definira identitet kao fluidan te da prikaže tjelesne metamorfoze i odnos prema tijelu uopće.

Tin Lemac piše o ekspresivnosti pjesništva suvremene hrvatske pjesnikinje Martine Vidaić. Ekspresivnost prepoznaje kao nositelja velikog dijela njegova emotivnog i semantičkog sloja. Određuje poetiku Martine Vidaić kao primarno ispovjednu te po parametrima njezine teorijsko-stilističke razrade (koje je Lemac predstavio u svojim ranijim studijama poetike ispovjednog pjesništva) analizira ekspresivnost emocija dovodeći je u kontakt s poetičkim i stilističkim silnicama. Ekspresivnosti pristupa preko funkcije povezivanja semantičke i emotivne razine teksta navodeći da su njezini indikatori leksemi, začudne sintagme i poetske rečenice koji nose emociosemantičku vrijednost.

Andrea Anđelić u „Feminističkom čitanju poezije Marije Čudine: emocionalnom rascjepu lirskoga subjekta između djetinjstva i odraslosti” interpretira zbirku Nestvarne djevojčice čitanjem tematsko-motivskoga sloja pjesme iz feminističke perspektive te razmatranjem odnosa lirskoga subjekta zbirke prema pitanjima roda, seksualnosti i reprodukcije. Pjesnički iskazi o doživljajima rodne determiniranosti subjekta i rod-noga identiteta interpretiraju se kao diskurzivne pozicije koje se svakome subjektu dodjeljuju upravo tijekom razdoblja odrastanja.

U posljednjem radu književnoga dijela temata Dubravka Bogutovac obrađuje „Veze kao oblik samouništenja u poeziji Drage Glamuzine”. Destruktivnost i autodestruktivnost u odnosima muškaraca i žena interpretiraju se na temelju tipova odnosa u koje ulazi Glamuzinin lirski protagonist / subjekt te uz analizu globalnih metafora u naslovima zbirki.

Lingvistički dio tematskoga broja otvara rad Ljiljane Šarić „Metafore za *očaj* u hrvatskome: korpusna analiza” koji ostvaruje doprinos na planu kognitivne lingvistike. Ispitujući ulogu metafora u konceptualizaciji *očaja* u hrvatskome jeziku, otkriva da su metafore relevantne za koncept *očaja* u hrvatskome slične metaforama koje su identificirane u konceptualizaciji *tuge* i *depresije* u drugim jezicima. Autorica je time ukazala na povezanost triju koncepata kako unutar istog jezika, tako i u komparativnoj perspektivi, te na univerzalne aspekte metaforičke konceptualizacije nekih emocija i stanja.

Slijedi rad Vini Mušac „Izražavanje emocije sreće u hrvatskim i talijanskim frazemima” kojim se doprinosi frazeološkim, a posredno i traduktološkim istraživanjima hrvatskoga i talijanskoga jezika. Analizirani su frazemi kojima su jedna od sastavnica *sreća* ili njezini sinonimi, zatim somatski frazemi iz čijega se značenjskoga plana iščitava emocija sreće i nesomatski čija pozadinska slika upućuje na emociju sreće.

Istraživanje je dovelo do zaključka da se frazeološki korpus dvaju jezika u velikoj mjeri podudara na planu izraza i sadržaja, ali i da svaki od korpusa sadrži specifičnosti koje su odraz kulture, iskustva kolektiva i njegova pogleda na svijet.

Vrlo je zanimljivo interdisciplinarno istraživanje Željke Macan u posljednjem radu temata, pod naslovom „Posredovanje emocija izraženih neverbalnim znakovima u audiodeskripciji filma *Murina*”. Ono spaja semiotiku, emociologiju, komunikologiju i film kroz analizu audiodeskripcije kao posebnoga oblika unutarjezičnoga prevodenja kojim se vizualni dio poruke audiovizualnoga sadržaja prenosi u odgovarajuću auditivnu informaciju s ciljem njezine dostupnosti osobama oštećena vida. Autorica se usredotočila na načine kojima se auditivnim kanalom posreduju emocije pretvorene u znakove drugoga semiotičkog sustava u igranom filmu *Murina*. Rad je pokazao opsežne mogućnosti iskazivanja čitava niza emocija neverbalnom komunikacijom te da se neke emocije mogu povezati s određenim kinezičkim ponašanjem, čime je moguće kompenzirati višemodalnost izraza emocija u izvornome igranom filmu.

Bilo da temi tijela, identiteta i emocija pristupaju iz recepcijskog, književnoteorijskog, stilističkog, naratološkog, biblioterapeutskog ili kognitivnolingvističkoga okvira, svih je četrnaest izabranih radova pokazalo da znanost o književnosti i znanost o jeziku svojim metodologijama mogu doprinijeti spoznajama o svim trima fenomenima, kao i o njihovoj međusobnoj uvjetovanosti i povezanosti. Razmatrani su tvorba, uloga i recepcija emocija u vrlo različitim književnim reprezentacijama tijela i konstruktima identiteta te modeli, oblici i funkcije emocionalne angažiranosti teksta. Lingvistički su radovi produbili spoznaje o kulturološkom kodiranju načina na koje komuniciramo emocije i koliko je u toj komunikaciji i konceptualizaciji emocija važna uloga tijela. Nije nevažno spomenuti ni da je svaki rad popraćen relevantnom bibliografijom.

Zahvaljujemo svim suradnicima u tematu *Tijelo, identitet i emocije u hrvatskom i slavenskim jezicima, književnostima i kulturama* te se nadamo da će njihov kvalitetan doprinos biti poticajan budućim istraživačima koji krenu sličnim tragom.

Kornelija Kuvač-Levačić